

ולקיים מנהגן של ישראל בכמה אופנים, אלא דמכל מקום נראה לי שכל הרוצה לקיים דברי חכמים יש לו לחוש לכתחלה לטעמא דברכה וינוחו לו ברכות על ראשו, וכמדומה לי שכן נהגו בכמה קהלות קדושות והוא מנהג ותיקין'. (פני יהושע – קונטרס אחרון.

וע' בשו"ת שבת הלוי (ח"ט ערב) שאם אפשר בלי דיחוי מה טוב יום רביעי, שבודאי היו להם לחו"ל עוד טעמים פנימיים שיום זה עדיף לכתחילה, ואם אי אפשר – גם שאר הימים לכתחילה. ויום ששי אינו רצוי מחשש חילול שבת בזמן הזה כפי הנסיון).

'לא שנו אלא מתקנת עזרא ואילך...' – באור על דרך הרמז והסוד, ע' בספר עבודת ישראל – לקוטי הש"ס.

'הא בעינן שקדו – דטריח ליה' – ודוקא במקום שבת דינים נמצאים בכל יום, אבל כשקבועים בשני ובחמישי, אין לישא ביום ראשון גם אם טרח בסעודה מלפני השבת, כי כיון שהוצרכו לקבוע ימים מסוימים, שוב קבעו יום רביעי ולא רצו לחלק בתקנתם בין אדם שטרח לאדם שלא טרח. (עפ"י רש"ש. וע' מהר"ם שיף).

(ע"ב) 'ולידרוש להו דאונס שרי' – פירוש, ולא נתיר להינשא ביום אחר אלא ברביעי, ואם תיבעל להגמון – תיבעל ולא תיאסר (עתוס). והאריכו אחרונים לדון מכאן האם יש לאסור על אדם פעולה מסוימת כשעל ידה יוכל להיגרם שיעבור איסור באונס, שהרי גם כאן אנו מתירים לה להינשא ברביעי הגם שבזה היא נכנסת בידועין למצב שעלולה להיבעל באונס. (ע' בשו"ת אחיעזר ח"א כג,ב; אגרות משה יו"ד ח"ג סוס"י צ ובדברות משה; דובב משרים ח"א ע; אבני נזר אה"ע רמז-ה).

*

'... וההצלחה האמיתית מגזירה היא כאשר פועלת בקרב לבבות בני ישראל תשובה ומביאה ישועה וביטול הגזירה, דזה טעם גזירה עבידא דבטלה ששמעתי פירושו דעשויה לכך כדי שיבטלה'. (מתוך רסיסי לילה – נג, עמ' 137. וכן מובא בשם הרז"ק מלובלין – ע' בשו"ת נחלה לישראל ט). ע"ע בשו"ת אחיעזר ח"ד יז.

דף ד

'זנוהג שבעת ימי המשתה ואחר כך נוהג שבעת ימי אבילות' – הראשונים הקשו לדעת הרמב"ם (אבל א,א) והרי"ף (פ"ב דברכות) שאבילות יום ראשון דאוריתא, כיצד שמחת ימי המשתה דרבנן (כמו שאמרו בירושלמי שמשה רבינו התקין שבעת ימי המשתה. וכן מתבאר בתוס' ברכות מז: דוחה אבילות דאוריתא. ותרצו שיש כח ביד חכמים לעקור דבר מהתורה ב'שב ואל תעשה'. ועל פי זה כתב הר"ן שאין לו להתעסק בדברים של שמחה כל אותו היום, שהרי זו דחייה בידים של איסור תורה, אלא שאינו חייב לעשות מעשה אבילות, והיינו שב ואל תעשה. [וברמב"ם משמע שנוהג בכל עניני שמחה, ולשיטתו נראה שחכמים העמידו דבריהם במקום איסור תורה, וכמו שמבואר בדבריו (אבל י,י) שאין נוהגים אבילות ביום טוב שני של ראש השנה, אעפ"י שאבילות יום ראשון דאוריתא. (עפ"י אבי עזרי (קמא) יום טוב ו,יא-טו. ושמא אין זה נחשב עקירה ב'קום ועשה' כי י"ל שגדר דין אבילות מצוה ולא איסור, הלכך גם בעשייה חיובית אינו נחשב אלא כמבטל מצות אבילות ולא כעובר עבירה. וע' בספר דברי יחזקאל)].

עוד תרצו ראשונים, לפי שאין החכמים מבטלים האבילות לגמרי אלא שדוחים אותה ליום אחר. (ע' בספר מנחת שלמה (ח"ב צ) שכתב על פי הנ"ל, שאפילו לדעת הרמב"ם שחיוב הקרוב להיטמא לקרוביו הוא 'כדי שיתעסק

עמהן ויתאבל עליהן', חתן כהן מטמא לקרובו אעפ"י שאינו מתאבל עתה – שהרי לפי התירוץ הראשון הלא גם בחתן נוהגת אבלות דאורייתא לענין דברים מסוימים. וכן לפי התירוץ השני, כיון שרק את האבילות ניתן לדחות אבל לא את החיוב להיטמא, מסתבר שצריך להיטמא. והביא ראיות נוספות לדבר.

ויש סוברים ששמחת חתן ביום ראשון – מן התורה הוא, ולכך דוחה אבילות. (ערא"ש בשם הרמ"ה). עוד בענין אבילות דאורייתא או דרבנן, שיטות הראשונים והכרעת ההלכה בזה – ע' במובא במו"ק יד: חוברת קמב.

ז'אין מונעין תכשיטין מן הכלה שלשים יום – לפרוש רש"י הכוונה לשלשים ימי אבלות, ומשמע שבשאר נשים מונעים מהם תכשיטים כל שלשים. ואף על פי שהאשה הנשואה מותרת לספר ולגהץ לאחר השבעה, יש לומר שקישוט כחול ופירכוס לא הותר אלא בכלה. (עפ"י הגהות הב"ח על הרי"ף). והר"ן חולק על פירוש זה, ולדעתו לכל שאר הנשים גם כן מותר להתקשט בשלשים, אלא הכוונה כאן על שלשים יום מהחופה, שאז עיקר שמחת חתן וכלה, לפיכך התירו לכלה שלא תנוול עצמה אם אירע לה אבל בתוך אותם שלשים יום, ואפילו במשך שבעת ימי האבילות רשאה היא להתקשט. (וכן פירש הרא"ש. וכן כתב הנצי"ב בשו"ת משיב דבר (ח"ד לו) להוכיח כפירוש זה. וכן הכרעת הפוסקים, שלאשה נשואה מותר לכחול ולפרקס במיני אבקות וכד' אחר השבעה כדי שלא תתגנה על בעלה. והוא הדין לבוגרת המיועדת להשתדך. ע' יו"ד שפא, ובערוך השלחן).

י'דוקא אביו של חתן או אמה של כלה דליכא איניש דטרח להו' – וכגון תמרוקי הנשים וקישוטין שהכינום ואינם מתקיימים, שאם הם מתקיימים אין להתיר לדחות את האבילות כיון שאפשר להשתמש בהם לאחר זמן. (ר"ן)

א'ע"פ שאמרו אין אבילות במועד אבל דברים של צינעא נוהג' – כן גרסו התוס' ושאר ראשונים, ובהתאם לכך פסקו שנוהגת אבילות ברגל בדברים שבצנעה. ואולם הרמב"ם פסק (אבל י, ג) שאין דבר מדברי אבלות נוהג ברגל. וכנראה הוא גרס כאן 'שבת' במקום 'מועד'. (עפ"י כסף משנה שם. וצריך לומר ששבעת ימי המשתה אינם כרגלים ממש, [אפשר מפני שרגל עשה דברים ולכך דוחה אבילות לגמרי (ע' מו"ק רפ"ג), משא"כ שמחת חתן עשה דיחיד הוא. עפ"י אבי עזרי ריש הל' שמחות ושם פ"י ה"ט]. ושם דוקא כשמת קודם כניסה לחופה, לא הקלו חכמים לעשותו כרגל ממש, אבל מת לאחר כניסה לחופה או לאחר בעילת מצוה, אין נוהג אבילות כלל, כדן הרגל. כן צדד בספר מנחת שלמה (ח"ב צ) בדעת הרמב"ם).

(ע"ב) 'למימרא דאבילות קילא ליה מנדה והאמר רבי יצחק ואילו גבי אבילות תניא... מוזגת לו הכוס... כאן באבילות דידיה כאן באבילות דידיה' – והטעם שבאבילות דידיה לא חששו כבנדה, כי לבו של אדם נכנע בזמן אבילותו. (רא"ש. [ועוד יש מקום לפרש, שבעיני ההמון איסורי אבילות חמורים יותר מאיסור נדה דאורייתא. כן משמע בתוס' בסוטה ז. ד"ה אמר]. ומ"מ נראה שאם היא נדה בזמן אבילותו לא התירו בכל אותם דברים, אעפ"י שבזמן אבילותו אין חשש הרגל דבר, שלא חילקו חכמים בין נדה לנדה).

'כאן באבילות דידיה כאן באבילות דידיה' – אפשר משום שיצרו של האיש תוקפו יותר משל האשה, (כמבואר בדדו"ל בכמה מקומות. וע' במרדכי שבת (יא) ובתרומת הדשן (רנב) שחשש הרגל עבירה תלוי באיש ולא באשה. וראה בספר איש וביתו פרק שלישי 'קדושין-ארוסין'), ולכן אצלו קיים חשש שמא יתקפנו יצרו אפילו בזמן אבילותו, משא"כ באשה. ועוד, יצר האיש פחות מושפע ממצבו הנפשי-רגשי הכללי, שלא כיצר האשה, כידוע. ועוד אפשר שצער האבלות אצל האשה קשה יותר משל האיש, שלבה רך ונשבר יותר. (וכן צדד הרש"ש).

'כל מלאכות שאשה עושה לבעלה נדה עושה לבעלה חוץ ממיזגת הכוס והצעת המטה...'. – בפניו, שיש לחוש להרגל דבר, אבל שלא בפניו נראה שמותר. 'ומרחצת לו פניו ורגליו' – פירוש, לשפוך מים כשהוא רוחץ, אבל לא שתגע בו, שאף בלא רחיצה גם כן אסורים ליגע, ואפילו באצבע קטנה. (רא"ש ועוד)

'מאי קולא, אילימא דקתני בועל בעילת מצוה ופורש, התם משום דלא חל עליו אבילותא...' – אף על פי שגם האונן אסור בתשמיש המטה לכמה דעות (ע' מועד קטן כג. – מחלוקת תנא קמא ורשב"ג, כפירוש הרי"ף, ופסק שם כתנא קמא לאסור), יש לומר שאין זה קולא באבילות מה שהתירו לחתן לבעול בעילת מצוה באנינות, שאנינות לחוד ואבילות לחוד. הלכך לא יבואו לזלזל באבילות משום קולא זו שהקילו כאן בדיני אנינות. (עפ"י 'תורת האדם' להרמב"ן. וע"ע באבי עזרי – ריש הלכות שמחות).

עוד י"ל שאף האוסר לא אסר אלא משום שאין זה זמן הראוי לעונה, וממילא אסור הדבר משום קלות ראש. [תדע, שהרי גם לדעת המתיר כתב הרי"ף שאין התר אלא בשביל קיום עונה, וא"כ י"ל שנחלקו בזה גופא, האם בזמן אנינות שייכת מצוה עונה או אין זה זמן המתאים לכך]. הלכך אפשר שהכל מודים שבעילת מצוה היא עיקר זמן העונה אפילו במצב זה של אנינות. הרי שאין כאן קולא מיוחדת ולא אתו לזלזולי בה. (שמעתי מהרע"כ. וע' אגרות משה אה"ע ח"ד פו, שאין לך מצות עונה גדולה יותר מבעילת מצוה).

ולפי שיטת הראשונים שגם באונן שייכים דיני אבילות (ע' יו"ד שמא, ה), י"ל שלשיטתם הלא יש לפסוק לקולא בענין תשמיש באנינות, שהרי כלל הוא בדיניו שהלכה כדברי המיקל באל, ובכלל זה הלכות אבילות שבאנינות, (וכן פסק רבנו יונה בפ"ג דברכות, עפ"י הירושלמי. וע"ע במובא במו"ק כג – חוברת קמב). הרי ממה נפשך אין כאן קולא בהלכות אבילות במה שבועל בעילת מצוה. (ויש לדקדק בלשון הרא"ש סוס"י ח).

ולפי זה היה בדין שאם מת אביו של חתן לאחר כניסה לחופה וקודם בעילת מצוה, אעפ"י שמתירים לו בעילת מצוה, אין כאן קולא מיוחדת באבילות (שהרי כבר חל חיוב שבעת ימי המשתה קודם האבילות, וכדין מי שמת בתוך הרגל), ובדין הוא שיהיו מותרים ביחוד גם אם לא בעל, מאחר שאין חשש לזלזול כי אין כאן קולא מיוחדת. ואולם בפוסקים (יו"ד שפג, עפ"י הרא"ש ועוד) מבואר שאם לא בעל אסור, שאמנם אין כאן קולא ולא יבואו לזלזל, אך חוששים שיתקפנו יצרו, וכדין פירסה נדה. וצ"ע.

דף ה

'ועל התינוק ללמדו סופר וללמדו אומנות' –

לימוד אומנות לבן – מצוה וחובה, כמו ששנינו (בקדושין כט) 'האב חייב בבנו... ולהשיאו אשה וללמדו או מנות'. ועל כן הוא בכלל 'חפצי שמים' שמותר לדבר עליהם בשבת. (וכן נפסק בשלחן ערוך – או"ח שו"ו, דהוא נמי עוסק במצוה, דאם אין לו אומנות עוסק בגזל' (משנ"ב שם). וכן הביא להלכה חיוב זה ה'מגן-אברהם' (קנו). ולא דוקא 'אומנות' אלא גם להתעסק במסחר (מגן אברהם שם; באור הלכה שו"ו בשם שה"ג).

חיוב זה של לימוד אומנות, אינו מוטל על האם אלא על האב בלבד. (ע' ר"ן ועוד ראשונים בטעמי הדבר. וע' פורת יוסף קדושין כט).

[מלשון השו"ע (או"ח ש"ו שם) 'תינוק', נראה שדין זה שייך בגיל מוקדם. ואולם, בספר 'ברכת אברהם' (למו"ר הגר"א ארלנגר שליט"א – קדושין שם) הסביר את סדר הדברים 'למולו ולפדותו וללמדו תורה ולהשיאו אשה וללמדו אומנות' שהוא לפי סדר הזמנים הנזכר במשנה: 'בן חמש למקרא... בן י"ח לחופה, בן עשרים לרדוף' – היינו, לרדוף אחר פרנסתו, ואז הוא זמן לימוד אומנות. אמנם נראה פשוט שזהו הזמן שצריך הבן לדבר, אך המצוה ללמדו לא מתחילה מאז, כאמור.